Ihmisoikeusjärjestön näkökulmia sananvapauteen ja vihapuheeseen

AMNESTY
INTERNATIONAL

Vilja Härkönen
vilja.harkonen@amnesty.fi

Sananvapaus ja Amnesty International

- Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, joka on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnesty työskentelee kansainvälisesti ja Suomessa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistämiseksi.

- Amnestyn sananvapauskampanjoinnin taustalla on laaja tutkimustyö eri maiden ihmisoikeustilanteesta. Saatujen tietojen perusteella esitämme eri maiden hallituksille ja viranomaisille konkreettisia suosituksia sananvapauteen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi.

- Kampanjointi pitää sisällään esimerkiksi säännöllistä yhteydenpitoa viranomaisiin ja poliitikkoihin, tiedon levittämistä ja ihmisoikeuskasvatusta.

- Samaan aikaan toimimme aktiivisesti yksittäisten, vakavien ihmisoikeusloukkausten kohteeksi joutuneiden ihmisten tilanteen parantamiseksi.

Sananvapaus ihmisoikeutena

- Sananvapaus ja vapaus mielipiteen ilmaisuun on taattu kansainvälisessä ihmisoikeuksien julistuksessa sekä kansainvälisissä ja alueellisissa ihmisoikeussopimuksissa.
- Sananvapaus on oikeutta ilmaista, levittää ja vastaanottaa tietoa sekä ajatuksia ilman pelkoa, ja ilman laittomia tai mielivaltaisia rajoituksia.
- Sananvapaus on perusta koulutukselle, yksilöiden ja yhteisöjen kehittymiselle, oikeudenmukaisuudelle ja ihmisoikeuksista nauttimiselle.
- Sananvapaus suojaa myös ilmaisua, joka saatetaan kokea loukkaavaksi, häiritseväksi tai järkyttäväksi. Valtioilla on kuitenkin velvollisuus puuttua ilmaisuun, jolla yllytetään syrjintään, vihaan tai väkivaltaan tiettyä ryhmää kohtaan.

Sananvapaus ihmisoikeutena

- Toimittajat ja bloggarit kohtaavat työnsä vuoksi erityisiä riskejä. Valtioilla on velvollisuus suojella heidän sananvapauttaan.

- Sananvapauteen läheisesti liittyviä oikeuksia ovat muun muassa osallistumisoikeudet, mielipiteen, vakaumuksen ja uskonnon vapaus, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus sekä viranomaistoiminnan avoimuutta koskeva julkisuuslainsäädäntö.

Sananvapauden ongelmakohtia Suomessa

- Kansalaisyhteiskunnan ja poliittisten toimijoiden, toimittajien sekä viranhaltijoiden hiljentämiseen pyrkivä häirintä, uhkailu ja maalittaminen uhkaavat sananvapauden toteutumista laajasti.
  - Esimerkkinä nuoret aktivistit
- Sukupuolella, iällä, vähemmistöön kuulumisella ja yhteiskunnallisella asemalla on merkitystä vihapuheen ja seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutumiseen.

Sananvapauden ongelmakohtia Suomessa

- Tyttöihin, naisiin ja sukupuolivähemmistöihin kohdistetaan vihapuhetta erityisesti sukupuolen, sukupuolen ilmaisun tai sukupuoli-identiteetin perusteella.
- Sosiaalisen median alustat ovat tiloja, joissa etenkin naiset ja syrjityt vähemmistöt voivat harjoittaa sanan- ja ilmaisunvapauttaan. Verkkoväkivalta- ja häirintä uhkaavat näiden oikeuksien toteutumista.
- Amnestyn kansainvälisen Toxic Twitter -tutkimuksen mukaan suhteettoman suuri osa naisiin kohdistuvasta häirinnästä Twitterissä kohdistuu rodullistettuihin naisiin, uskonnollisiin vähemmistöihin, lesboihin, biseksuaaleihin, transnaisiin ja muunsukupuolisiin sekä vammaisiin naisiin.

Sananvapauden ongelmakohtia Suomessa

- Ulkomaalaisiin ja erityisesti turvapaikanhakijoihin kohdistettu puhuntatapa, jossa heitä epäinhimillistetään ja käytetään politiikan välineinä.

- Myös Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission ECRI:n mukaan rasistinen ja suvaitsematon julkinen vihapuhe on lisääntynyt Suomessa, ja se kohdistuu pääasiassa turvapaikanhakijoihin ja muslimeihin.

Vihapuheen ja maalittamisen vaikutukset uhrin ihmisoikeuksiin

- Vihapuheen kautta voidaan kiistää ihmisryhmien asema **tasavertaisina** yhteiskunnan jäseninä. **Ketään ei saa syrjiä**.
- Vihapuheella voidaan pyrkiä sulkemaan ulos tietyt (vähemmistöön kuuluvat) ryhmät ja toimijat **yhteiskunnallisesta keskustelusta ja päätöksenteosta.**
- **Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta**
- **Vaientaminen**

Vihapuheen ja maalittamisen vaikutukset uhrin ihmisoikeuksiin

- **Itsesensuuri, toiminnan rajoittaminen ja politiikasta vetäytyminen**
- **Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin**
- **Uskonnon ja omantunnon vapaus**
- **Itsemääräämisoikeus**
  - seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä
- Ns. **pehmentäminen** eli mihin vihapuhe johtaa?
  - Väkivallan vaikutus ennen kaikkea henkilökohtaiseen turvallisuuteen

Suosituksia

- Vihapuheen vastaisen työn kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää, ja erityisesti **poliittisesti julkilausuttu tuki ja vihapuheen tuomitseminen** on ratkaisevaa. Myös **median rooli** on olennainen.

- **Riittävä resursointi ja seuranta** ovat avainasemassa uusien toimenpiteiden toteuttamisessa, mutta myös olemassa olevien rakenteiden tehostamisessa.
  - Poliisit, syyttäjät, tuomarit
  - Indikaattorit

- Verkkoväkivallan ja vihapuheen kohteeksi joutuneille on luotava erikoistuneita, jaksamista tukevia **tukiverkostoja ja palveluita** sekä **palveluita** teknisten kysymysten ratkomiseksi.

- **Tukijärjestelmän** luominen poliitikoille, jotka ovat joutuneet maalittamisen kohteeksi.

- **Lainsäädäntö** kuntoon (alarajan asettaminen ja sukupuoli rangaistuksen koventamisperusteena)

Suosituksia

- Valtion tulisi myös järjestää **kampanjoita**, joilla levitetään tietoa, vihapuheesta, yhdenvertaisuudesta, tasa-arvosta, digitaalisista pelisäännöistä ja oikeuksista sekä aiheeseen liittyvästä lainsäädännöstä yleisön keskuuteen.
- **Koulutuksen** lisääminen vihapuheesta, sen estämisestä ja siihen puuttumisesta.
  - Ministeriöiden ja virastojen henkilökunta, poliisit, syyttäjät, tuomarit sekä poliitikot
- **Medialukutaidon** vahvistaminen (yhdenvertaisuus, ihmisoikeusperustaisuus ja osallistaminen)
- Vihapuheen raportoinnin tulee olla **turvallista uhreille**.
- **Järjestökentän toimijoiden** tukeminen
- **Yhteisöpalveluiden tarjoajien** otettava tiukempi linja häirintään (moderointi, turvallisuus ja yksityisyys)

Lähteet / lisälukemista

Amnesty International 2018. #TOXICTWITTER - VIOLENCE AND ABUSE AGAINST WOMEN ONLINE . Saatavilla: https://www.amnesty.org/download/Documents/ACT3080702018ENGLISH.PDF

Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio ECRI 2019. Suomea koskeva raportti (viides raportointikierros). Saatavilla: https://rm.coe.int/fifth-report-on-finland-finnish-translation-/1680972fa8

Lepola Outi ja Siirtolaisuusinstituutti 2018. Koko ajan jännittyneenä – Moniperusteinen syrjintä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kokemana. Saatavilla: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161239/OMSO_51_2018_Koko_ajan_j%c3%a4nnittyneen%c3%a4_Rainbow_Rights_web.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Knuutila Aleksi, Kosonen Heidi, Saresma Tuija, Haara Paula, Pöyhtäri Reeta 2019. Viha vallassa: Vihapuheen vaikutukset yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Saatavilla: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161812/57_19_Viha%20vallassa_Vihapuheen%20vaikutukset%20_Netti%20.pdf

Lähteet / lisälukemista

Mäkinen Kari ja työryhmä 2019. Sanat ovat tekoja. Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen. Saatavilla: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161613/SM_23_19_Sanat%20ovat%20tekoja%20Vihapuhe%20ja%20nettikiusaamisen%20vastaisten%20toimien%20tehostaminen_final.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Oikeusministeriö 2019. Syrjintä Suomessa: Ajankohtaista tietoa syrjinnästä ja yhdenvertaisuudesta. Policy Briefing 2. Saatavilla: https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Policy+Brief+moniperusteinen+syrjint%C3%A4/22d8951f-aefc-691c-a551-6bc0318882d9/Policy+Brief+moniperusteinen+syrjint%C3%A4.pdf

OWAL Group 2018. Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin. Seurantakysely 2017. Saatavilla: https://owalgroup.com/wp-content/uploads/2018/08/VIPURaportti_2018.pdf

Soronen Sonja, THL ja Tasa-arvotiedon keskus 2017. #EmmeVaikene: Mitä on vihapuhe ja miten se liittyy sukupuoleen? Saatavilla: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135444/URN_ISBN_978-952-302-940-8.pdf?sequence=1

Kiitos!

AMNESTY
INTERNATIONAL

Vilja Härkönen

vilja.harkonen@amnesty.fi